

Key words: *character accentuations, affective states, personality conflicts, neuroticism, psychological armalogy, psychopathy, rigidity, self-esteem.*

Гарькавець Сергій Олексійович – доктор психологічних наук, професор, професор кафедри психології та соціології Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля.

УДК 159.923.2

Завацька Н.Є., Тоба М.В., Аксенченко К.Б., Федоров А.Ю., Катасанов О.М.

ДО ПРОБЛЕМИ НОРМОТВЕРЕННЯ В ГРУПАХ: СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

У статті наведено результати дослідження соціально-психологічних особливостей нормотворення в студентських групах. Зокрема, за допомогою психосемантичного методу виявлені соціально-психологічні особливості норм в студентських групах. Показано, що застосування психосемантичного методу, як інструментарію вивчення соціально-психологічних особливостей норм в студентських групах, дозволило виявити норми-якості та норми-цінності освітянського простору вищих навчальних закладів. В «координатах» цього простору розмістились групові норми, які представляють шість факторів: «обросовісність»; «пустослів'я, конфліктність, схильність до інтриг»; «підкорення»; «мстивість, ворожість»; «підступність, знуцання»; «провокативність». Аналіз фразеологізмів дозволив визначити зміст норм, які репрезентовані в студентських групах. Зокрема, ділові норми-якості: ледарювання, пустослів'я, підлецування, заняття типовою, ординарною справою, антагонізм, принциповість (безкомпромісність), недалекоглядність, пасивність, догодження, ультимативність, брутальність; моральні норми-якості: брехня, егоцентризм, совісність, підступність, іронізування (глузування), самовпевненість, наївність, криводушність, необ'єктивність; емоційні норми-якості: впертість, холодність, гнів, антипатія, егоїзм, дотепність, жартівливість, веселість, тривожність, байдужість, безпристрастність; норми-цінності престижу: підступність, лицемірство, опікування, звичка ділитися з ким-небудь найпотаємнішим, осуд, нехтування; норми-цінності адаптації: симулювання, ігнорування, безвихідь, безперспективність, зовнішній декорум; норми-цінності самовизначення: обман, афера, провокація, безтурботність, безжурність, розчарування, лімітування, гіперболізація, амбітність, безвідповідальність, кардинальність; норми-цінності самовдосконалення: самовдосконалення за рахунок інших (несправедливих звинувачень, підкорення), підлецування, підлабузництво, відсутність планів на майбутнє, інертність, пасивність,

впертість; 8) норми-цінності спілкування: безкомпромісність, язикатість, смиренність, радикальність, шаблонність, співчутливість, банальність, замкнутість.

Ключові слова: студентські групи, групові норми, нормотворення.

Постановка проблеми. В умовах трансформаційних змін сучасного соціуму певних видозмін, трансформацій зазнали норми, які виступають складовою соціальної нормативної бази та відображають якість пропозицій, специфіку соціально-психологічного простору, який вони репрезентують, а також регулюють процес взаємодії членів групи, опосередковують міру девіантності, діапазон санкцій, контролюють діяльність суб'єктів групової взаємодії і можуть позитивно та негативно опосередковувати розвиток групи в цілому. Крім того, як у вітчизняній, так і зарубіжній соціальній психології посилюється інтерес до дослідження різного роду територіальних, етнічних спільнот, команд, релігійних сект, формальних, неформальних, злочинних груп, які, часто-густо, виникають як результат посилення потреби особистості в об'єднанні, приналежності до групи, як психологічний інструментарій для створення відчуття захищеності та безпеки в модерному, динамічному «бутті», а, відповідно, особливості нормотворення в названих групах та їх змістовно-функціональний аспект вимагають наукового вивчення та пошуку відповідних релевантних засобів, методологічного інструментарію дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методологічний аналіз літератури показав, що вивчення категорії «групова норма» здійснювалось фрагментарно, а переважна більшість праць зводиться до вивчення таких проблем, як «вплив більшості через феномен конформізму» (С. Аш, М. Шериф, Ф. Знанецький, Дж.Г. Мід, В. Меде, Ф. Олпорт, В. Томас, Н. Тріплетт, М. Шоу, Ф. Костанзо, Ш. Надірашвілі, Г.Маградзе, Нодар Сарджвеладзе, М. Цискаридзе, Г. Московітц, Дж. Каарбо, Норберт Л. Керр; «вплив меншості через феномен інноваційності» (С. Московічі, Е. Лажа, Г.-П. Ерб, Г. Бонер, Б. Девід, Дж. Тернер, К. Де Дрю і Н. Де Врієс, А. Маас, С. Волпато, А. Муччі-Фаїна, Кван Лінна Ван Дайн, Р. Бонд, П. Сміт, Кітаяма, Вільям Крено та ін.); «проблеми лідерства» (Р. Кричевський, О. Дубовська, Б. Паригін, К. Левін, Е. Хартлі, Ф. Фідлер та ін.); «вивчення процесу соціалізації в групі, дослідження ознак групи, співвідношення особистісних і групових норм, зміни установок, цінностей, переконань під впливом групи та групових норм» (М. Бобнева, Є. Пеньков, О. Донцов, Б. Паригін, К. Платонов, В. Ядов, Д. Узнадзе та ін.). Більша частина, а, практично, можна сказати, що всі соціально-психологічні знання вітчизняної соціальної психології щодо групової норми розглядались в контексті психологічної теорії колективу, проблем морального становлення особистості в колективі, стратометричної концепції (А. Петровський, Я.Коломинський, А. Кронік, Г. Андреева, Л. Уманський, В. Ядов,

Р.Кричевський та ін.), де групова норма згадується вченими апріорі без належного науково цілісного, методологічно повного соціально-психологічного дослідження самої категорії «групова норма», її змістового, функціонального, мотиваційного навантаження.

Мета статті – представити результати емпіричного дослідження соціально-психологічних особливостей нормотворення в студентських групах.

Виклад основного матеріалу і результатів дослідження. Метою нашого дослідження було здійснення системного аналізу норми в студентських групах, де об'єктом стала їх соціально-психологічна природа [6]. Студентська група розглядалась нами, як колективний суб'єкт, який є включеним до більш масштабної системи – системи освітянського середовища, яка складається із взаємопов'язаних та взаємозалежних елементів, специфічних, властивих тільки для цієї системи форм взаємодії. Інтегративними якістьми, які можуть допомогти зрозуміти специфіку цієї системи, власне, і є групові норми, які виникають в результаті спільної діяльності членів колективного суб'єкту управління. Проведене нами емпіричне дослідження дозволяє вести мову про загальні тенденції освітянського середовища вузу як чинник нормативної поведінки суб'єктів групової взаємодії.

Звернення до психосемантичних методик зумовлене складністю вивчення категорії «групова норма», де що її «розмитістю», багатозначністю та «метаморфозністю». З багатьох технік психосемантики, ми обрали аналіз фразеологізмів [3], оскільки ця семантична категорія частіше, ніж лексичне значення, використовується для образної характеристики, а також для посиленої суб'єктивної оцінки фактів та явищ об'єктивної дійсності. Фразеологізми є особливою мовною формою фіксації, різновидністю фольклору, котрі несуть в собі сукупний суспільний досвід, відображають структури повсякденної життєвої свідомості та національно-культурну специфіку.

Крім того, як зазначав російський мовознавець і фольклорист Ф.Буслаєв [1], фразеологізми – це звичні висловлювання, які є своєрідними мікроміфами, які містять в собі і моральний закон, і здоровий глузд, що виражені в коротких висловлюваннях, які заповідали предки, як посібник для своїх нащадків.

Дослідження розгорталось на базі вищих навчальних закладів України в декілька епатів, кожний із яких мав свою мету і завдання. На одному із етапів нами було розроблено методіку вивчення групових норм за допомогою фразеологізмів української мови, де фразеологізми є шкалами-дискрипторами за якими оцінювались групові норми. Респондентами виступили студенти Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника, рідна мова яких українська.

На першому етапі роботи нами був зібраний необхідний стимульний матеріал: фразеологізми, зміст яких в тій чи іншій мірі відображав групові норми. Зібраний матеріал був підданий експертній оцінці, в результаті якої було відібрано 175 фразеологізмів. Вірність твердження, зафіксованого в образній формі в кожному із фразеологізмів, відносно норм, які існують в студентських групах, респонденти оцінювали за 7-ми бальною шкалою. Отримані дані сумувалися в одну загальну матрицю (175x8), яка підлягала кореляційному і факторному аналізу. Головним завданням факторного аналізу було зменшення розмірності вихідних даних з метою їх економного опису за умов мінімальної втрати вихідної інформації.

Досліджувані оцінювали ділові норми-якості, моральні норми-якості, емоційні норми-якості, а також норми-цінності спілкування, норми-цінності самовдосконалення, норми-цінності професійного самовизначення, норми-цінності престижу, норми-цінності адаптації, виокремлені в результаті пілотажного опитування. Оскільки, саме норми-цінності та норми-якості ми інтерпретуємо як таксономічний різновид норм, який не зводиться до суми, «набору» виокремлених членами групи норм або цінностей, норм або якостей, а дає такий їх синтез, котрий є якісно новим утворенням і який характеризує групу як колективний суб'єкт діяльності та взаємодії. Також якість, як писав Гегель – є взагалі тотожня з буттям, безпосередня визначеність... Щось є завдяки своїм якостям тим, чим воно є, і, втрачаючи свою якість, воно перестає бути тим, чим воно є (цит. за К. Платоновим) [5]. Отже, зміна норм-якостей та норм-цінностей видозмінює як позитивно, так і негативно саму групу, «трансформує» її або веде до її «зникнення».

В результаті статистичної обробки даних, кількість факторів, які підлягають змістовній інтерпретації, дорівнює шести, з різним рівнем загальної дисперсії, власні значення яких більше 1 (для виокремлення факторів застосовано нормалізацію Кайзера, де критерієм виступає індекс складності кожного фактору). Так, перший фактор (F1 – 31,33 % загальної дисперсії) включає фразеологізми, які наведені в таблиці 1 (фразеологізми названі в порядку зменшення факторного навантаження).

Зважаючи на зміст виокремлених фразеологізмів, назовемо перший фактор (F1) «доброзичливість». Другий фактор F2 – 17,56 % загальної дисперсії включає такі фразеологізми.

Відповідно, другий фактор (F2) можна назвати «пустослів'я, конфліктність, схильність до інтриг».

Так, 15,53% загальної дисперсії складають фразеологізми третього фактору.

Зміст фразеологізмів третього фактору (F3) можна охарактеризувати як «підкорення, безкомпромісність».

Фразеологізми четвертого фактору (F4) складають 12,64 % загальної дисперсії.

Зважаючи на зміст фразеологізмів фактору чотири (F4), ми назвали його «мстивість, ворожість».

П'ятий фактор (F5) – «підступність, знущання» – малонавантажений фактор, але, не дивлячись на це, є статистично значимим; загальна дисперсія, названого фактору, складає тільки 10,54 %.

Шостий фактор (F6) також малонавантажений і складає всього 7,19 % загальної дисперсії. Зміст даного фактору (F6) можна репрезентувати як «провокативність».

Таким чином, в студентських групах зафіксовані всі норми-цінності та норми-якості, котрі представляють шість факторів: а) «доброзичливість» (F1); б) «пустослів'я, конфліктність, схильність до інтриг» (F2); в) «підкорення, безкомпромісність» (F3); г) «мстивість, ворожість» (F4); «підступність, знущання» (F5); «провокативність» (F6).

Виявлено, що такі фразеологізми як: «передати куті меду», «дбати тільки про свою шкуру», «каламутити воду в криниці», «покотити бочку», «кі в вус не дути», «розбити горщика», «після нас хоч потоп», «бити себе в груди кулаком», «ні в кут, ні в двері», «схилити голову», «відпустити гальма», «байдики бити», «взути у пришви», «кривити душею», «обвести круг пальця», «справляти лежні», «змішати з грязюкою», «висмоктати з пальця», «межу переорати», «перебирати по кісточках», «рубати з плеча», «ставити питання ребром», «ляси точити», «жити сьогоднішнім днем», «брати вола за роги», «підрізати крила», «берегти як зіницю ока», «замовляти зуби», «втопити в ложці води», «кидати слова на вітер», «не давати в образу», «брати на буксир», «водити за ніс», «кидати під лаву», «зробити з лемеша пшик», «лобом не широкий», «моркву терти», «одним миром мазані», «гнути коліно», «око за око», «їздити верхи», «розчистити під горіх», «робити з губи халяву», «стерти на макуху», «замовляти зуби», «не за страх, а за совість», «підвести під монастир», були віднесені респондентами до різних видів норм. Тому вважаємо, що доцільніше і коректніше говорити про тенденції, які виявлені в семантичному просторі фразеологізмів, що, на нашу думку, ні в якій мірі не впливає на практичну та теоретичну значущість результатів дослідження.

Також були окремо складені кореляційні матриці для кожної із норм-цінностей та норм-якостей. Якщо взяти до уваги відсоток вкладів у загальну дисперсію всіх виокремлених групових норм, то за їх кількісними показниками можна вибудувати певну ієрархію (ми враховували тільки перші, найбільш навантажені, фактори): норми-цінності престижу («замовляти зуби» (0,957), «всякими правдами і неправдами» (0,939), «дбати тільки про свою шкуру» (0,843), «купить і продасть» (0,802), «втопити в ложці води» (0,741), «схилити голову» (0,728), «кидати слова на вітер» (0,677) – 10,41% вкладів до загальної дисперсії); моральні норми-якості («обвести круг пальця» (0,662), «межу переорати» (0,603), «не за страх, а за совість» (0,531), «передати куті меду» (0, 575), «дбати тільки про свою

шкуру» (0,570), «пускати туман в очі» (0,516), «втопити в ложці води» (0,512), «закинути вудку» (0,498) – 8,34%); норми-цінності адаптації («обвести круг пальця» (0,734), «бити себе в груди кулаком» (0,618), «межу переорати» (0,603), «дбати тільки про свою шкуру» (0,570), «пускати туман в очі» (0,516), «топити в ложці води» (0,512), «закинути вудку» (0,498), «розчистити під горіх» (0,475) – 8,34%; норми-цінності професійного самовизначення («взути у пришви» (0,625), «моркву терти» (0,622), «ляси точити» (0,620), «крик волаючого в пустелі» (0,600), «держати язик за зубами» (0,572), «змішати з грязюкою» (0,514), «підбирати ключ» (0,511), «каламутити воду в криниці» (0,503), «кидати камінець в город» (0,490), «кидати слова на вітер» (0,477) – 6,60%); норми-цінності самовдосконалення («змішати з грязюкою» (0,755), «перебирати по кісточках» (0,748), «око за око» (0,739), «кидати під лаву» (0,725), «ляси точити» (0,698), «водити за ніс» (0,695), «обвести круг пальця» (0,669), «кидати камінець в город» (0,624), «відпустити гальма» (0,604), «їздити верхи» (0,602) – 6,09%); ділові норми-якості («обвести круг пальця» (0,564), «повзати на колінах» (0,505), «про людське око» (0,502), «робити з губи халяву» (0,480), «справляти лежні» (0,473), «змішати з грязюкою» (0,457), «висмоктати з пальця» (0,449), «гнути коліно» (0,448), «зробити з лемеша пшик» (0,444), «пускати туман в очі» (0,432) – 5,94%); емоційні норми-якості («як горохом об стінку» (0,482), «підшитий лисом» (0,464), «кругова порука» (0,430), «стерти на макуху» (0,421), «бути на побігеньках» (0,418), «підрізати крила» (0,409), «вбивати клин» (0,407), «катюзі по заслuzі» (0,405) – 5,08%); норми-цінності спілкування («спалити мости» (0,865), «вогнем дихати» (0,748), «кидати під лаву» (0,718), «катюзі по заслuzі» (0,711), «каламутити воду в криниці» (0,630), «обвести круг пальця» (0,596), «ловити рибу в каламутній воді» (0,591), «давати поблажки» (0,580), «душа не з лопуцька» (0,531), «їздити верхи» (0,531), «і нашим, і вашим» (0,488) – 4,66% вкладів до загальної дисперсії).

Висновки. Застосування психосемантичного методу, як інструментарію вивчення соціально-психологічних особливостей норм в студентських групах, дозволило нам виявити норми-якості та норми-цінності освітянського простору вищих навчальних закладів. В «координатах» цього простору розмістились групові норми, які представляють шість факторів: а) «добросовісність»; б) «пустослів'я, конфліктність, схильність до інтриг»; в) «підкорення»; г) «мстивість, ворожість»; ґ) «підступність, знущання»; д) «провокативність». Аналіз фразеологізмів дозволив визначити зміст норм, які репрезентовані в студентських групах. Зокрема, 1) ділові норми-якості: ледарювання, пустослів'я, підлещування, заняття типовою, ординарною справою, антагонізм, принциповість (безкомпромісність), недалекоглядність, пасивність, догоджання, ультимативність, брутальність; 2) моральні норми-якості: брехня, егоцентризм, совісність, підступність, іронізування (глузування), самовпевненість, наївність, криводушність,

необ'єктивність; 3) емоційні норми-якості: впертість, холодність, гнів, антипатія, егоїзм, дотепність, жартівливість, веселість, тривожність, байдужість, безпристрасність; 4) норми-цінності престижу: підступність, лицемірство, опікування, звичка ділитися з ким-небудь найпотаємнішим, осуд, нехтування; 5) норми-цінності адаптації: симулювання, махлювання, удача, ігнорування, некомфортабельність, безвихідь, безперспективність, зовнішній декорум; 6) норми-цінності самовизначення: обман, афера, провокація, безтурботність, безжурність, розчарування, лімітування, гіперболізація, амбітність, безвідповідальність, кардинальність; 7) норми-цінності самовдосконалення: самовдосконалення за рахунок інших (несправедливих звинувачень, підкорення), підлещування, підлабузництво, відсутність планів на майбутнє, інертність, пасивність, впертість; 8) норми-цінності спілкування: безкомпромісність, язикатість, смиренність, радикальність, шаблонність, співчутливість, банальність, замкнутість.

Список використаної літератури

1. Буслаев Ф.И. Лингвокультурный аспект русской фразеологии [Електронний ресурс]/Ф.И.Буслаев <http://zinki.ru/book/lingvokulturologiya/lingvokulturnyj-aspekt-russkoj/>.
2. Орбан-Лембрик Л.Е. Феномен групи в соціальній психології: від старого знання до нового / Л. Орбан-Лембрик // Соціальна психологія. – К., 2006. – № 6 (20). – С. 72 – 94.
3. Петренко В.Ф. Введение в экспериментальную психосемантику: Исследование форм репрезентации в обыденном сознании / В. Петренко. – М: МГУ, 1983. – 176с.
4. Ручка А.А. Социальные ценности и нормы (Некоторые теоретические и прикладные вопросы социологического анализа) / А. Ручка. – К., 1976. – 147с.
5. Платонов К. К. О системе психологии / К. Платонов. – М., 1972. – 107с.
6. Тоба М.В. Соціально-психологічні особливості виникнення і функціонування норм в студентських групах: Дис.докт.психолог.наук: спец. 19.00.05. Інститут психології ім. Г.С. Костюка НАПН України / Маріанна Тоба. – К., 2012. – 552с.

Транслітерація

1. Buslayev F.I. Lingvokul'turnyy aspekt russkoy frazeologii [Yelektronniy resurs] / F.I.Buslayev <http://zinki.ru/book/lingvokulturologiya/lingvokulturnyj-aspekt-russkoj/>.
2. Orban-Lembrick L.E. Fenomen grupu v sotsial'nyy psikhologii: vid starogo znannya do novogo / L. Orban-Lembrick // Sotsial'na psikhologiya. – K., 2006. – № 6 (20). – S. 72 – 94.
3. Petrenko V.F. Vvedeniye v eksperimental'nyu psikhosemantiku: Issledovaniye form reprezentatsii v obydennom soznanii / V. Petrenko. – M: MGU, 1983. – 176с.

4. Ruchka A.A. Sotsial'nyye tsennosti i normu (Nekotoryye teoreticheskiye i prikladnyye voprosy sotsiologicheskogo analiza) / A. Ruchka. – K., 1976. – 147s.
5. Platonov K. K. O sisteme psikhologii / K. Platonov. – M., 1972. – 107s.
6. Toba M.V. Sotsial'no-psikhologichniy osoblyvosty v univernsytetakh i funktsionuvannya norm v students'kikh grupakh: Dis.dokt.psiholog.nauk: spets. 19.00.05. Institut psikhologii im. G.S. Kostyuka NAPN Ukraïni / Marianna Toba. – K., 2012. – 552s.

Завацкая Н.Е., Тоба М.В., Аксенченко К.Б., Федоров А.Ю., Катасанов А.М.

К проблеме нормообразования в группах: социально-психологический аспект

В статье приведены результаты исследования социально-психологических особенностей нормообразования в студенческих группах. С помощью психосемантического метода выявлены социально-психологические особенности норм в студенческих группах. Показано, что применение психосемантического метода, как инструментария для изучения социально-психологических особенностей норм в студенческих группах, позволило выявить нормы-качества и нормы-ценности образовательного пространства высших учебных заведений. В «координатах» этого пространства разнились групповые нормы, представляющие шесть факторов: «добросовестность»; «пустословие, конфликтность, склонность к интригам»; «подчиненность»; «мстительность, враждебность»; «коварство, издевательство»; «провокационность». Анализ фразеологизмов позволил определить содержание норм, репрезентированных в студенческих группах. В частности, деловые нормы-качества: праздности, пустословия, заискивания, занятия типичной, ординарной работой, антагонизм, принципиальность (бескомпромиссность), недальновидность, пассивность, угодничество, ультимативность, грубость; моральные нормы-качества: ложь, эгоцентризм, совесть, коварство, ирония (насмешки), самоуверенность, наивность, необъективность; эмоциональные нормы-качества: упрямство, холодность, гнев, отвращение, эгоизм, остроумие, шутовство, веселье, тревожность, равнодушие, безпристрастность; нормы-ценности престижа: коварство, лицемерие, попечительство, привычка делиться с кем-нибудь сокровенным, осуждение, пренебрежение; нормы-ценности адаптации: симуляция, мошенничество, игнорирование, некомфортность, безысходность, бесперспективность; нормы-ценности самоопределения: обман, афера, провокация, беспечность, беззаботность, разочарование, лимитирование, гиперболизация, амбициозность, безответственность, кардинальность; нормы-ценности самосовершенствования: самосовершенствование за счет других (несправедливых обвинений, подчинение), заискивания, подхалимство,

отсутствие планов на будущее, инертность, пассивность, упрямство; нормы-ценности общения: бескомпромиссность, смирение, радикальность, шаблонность, участливость, банальность, замкнутость.

Ключевые слова: студенческие группы, групповые нормы, нормотворчество.

Zavatskaya N.E., Toba M.V., Aksenchenko K.B., Fedorov A. Yu., Katanov O.M.

On the problem of norm formation in groups: the socio-psychological aspect

The article presents the results of the study of socio-psychological peculiarities of norm formation in student groups. With the help of the psychosemantic method, socio-psychological features of norms in student groups are revealed. It is shown that the use of the psychosemantic method as a tool for studying the socio-psychological characteristics of norms in student groups has made it possible to identify the norms and quality norms and values of the educational space of higher education institutions. In the "coordinates" of this space are group norms, representing six factors: "good faith"; "Empty talk, conflict, inclination to intrigue"; "subordination"; "Vindictiveness, hostility"; "Cunning, bullying"; "Provocative". Analysis of phraseological units allowed to determine the content of the norms reprinted in student groups. In particular, business standards-quality: idleness, idle talk, ingratiating, occupation of typical, ordinary work, antagonism, principledness (uncompromising), short-sightedness, passivity, servility, ultimatum, rudeness; moral standards-qualities: lie, egocentrism, conscientiousness, cunning, irony (ridicule), self-confidence, naivety, bias; emotional standards-qualities: stubbornness, coldness, anger, disgust, selfishness, wit, joking, fun, anxiety, indifference, impartiality; norms-values of prestige: insidiousness, hypocrisy, guardianship, the habit of sharing with someone secret, condemnation, neglect; norms-values of adaptation: simulation, fraud, ignoring, uncomfortable, hopelessness, hopelessness; norms-values of self-determination: deception, scam, provocation, carelessness, carelessness, frustration, limitation, hyperbolization, ambition, irresponsibility, cardinality; norms-values of self-improvement: self-improvement at the expense of others (unjust accusations, submission), ingratiating, sycophancy, lack of plans for the future, inertia, passivity, stubbornness; norms-values of communication: uncompromising, humble, radical, stereotyped, compassionate, banal, closed.

Key words: student groups, group norms, rule-making.

Завацька Наталія Євгенівна – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри практичної психології та соціальної роботи Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля;

Тоба Маріанна Василівна – доктор психологічних наук, професор, професор кафедри практичної психології та соціальної роботи Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля;

Аксенченко Кристина Борисівна – аспірант кафедри психології та соціології Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля;

Федоров Андрій Юрійович – здобувач кафедри практичної психології та соціальної роботи Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля;

Катасанов Олексій Михайлович – аспірант кафедри психології та соціології Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля.

УДК 159.922.2

Каширіна Є.В.

ЗАСТОСУВАННЯ АДАПТИВНИХ СТРАТЕГІЙ ПОВЕДІНКИ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ФАХІВЦІВ СОЦІОНОМІЧНОГО ПРОФІЛЮ

У статті розглядаються особливості застосування певного типу копінг-поведінки у фахівців соціономічного профілю в умовах їх професійної діяльності. Визначено, що важливими характеристиками соціономічного профілю професії є напруженість, підвищена відповідальність, наявність широкого кола обов'язків, що зумовлюють їх стресогенність. Показано, що негативні наслідки зіткнення з важкими професійними ситуаціями можуть бути оптимізовані адаптивними стратегіями їх подолання; саме тому копінг-стратегії є важливим предиктором психологічного благополуччя, здоров'я і успішності професійної діяльності. Розглядаються концептуальні засади щодо побудови соціально-психологічної програми оптимізації процесу оволодіння фахівцями соціономічного профілю ефективними копінг-стратегіями у професійній діяльності. Встановлено взаємозв'язок між ефективністю копінг-поведінки та низкою індивідуально-психологічних особливостей фахівців соціономічного профілю. Показано, що адаптивну форму копінгу здебільшого визначає стаж професійної діяльності, мотиваційні тенденції до діяльності, інтелектуальний рівень особистості, вольові якості, комунікативні складові особистості, здатність встановлювати та підтримувати контакти; вміння працювати в команді тощо.

Ключові слова: *копінг-поведінка, професійна діяльність, фахівці соціономічного профілю.*

Постановка проблеми. Сучасне життя зумовлюють появу широкого спектру міжособистісних та особистісних проблем, що призводять до постійного відчуття психологічної напруги у подоланні різноманітних стресорів що призводить до виснаження адаптаційних ресурсів особистості. Одним з важливіших аспектів буття сучасної людини є трудова діяльність, що